

PATRYK PLESKOT

Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN w Warszawie, Uniwersytet Rzeszowski
ORCID: 0000-0001-5627-8325

O wojnie i Polsce na Wyspie Świętego Ludwika. Konferencja „Wkład Polaków w walkę z dwoma totalitaryzmami w Polsce i na Zachodzie” (Paryż, 16–17 listopada 2021 r.)

Biblioteka Polska (Towarzystwo Historyczno-Literackie) w Paryżu i Instytut Pamięci Narodowej współpracują już od wielu lat. Najświeższym owocem tej współpracy jest polsko-francuska konferencja naukowa „Wkład Polaków w walkę z dwoma totalitaryzmami w Polsce i na Zachodzie” (*La contribution des Polonais dans la lutte contre les deux totalitarismes en Pologne et en Occident*), zorganizowana 16–17 listopada 2021 r. w malowniczej siedzibie Biblioteki Polskiej przy quai d’Orléans na Wyspie Świętego Ludwika, tuż obok Dzielnicy Łacińskiej i (odbudowywanej) katedry Notre-Dame.

Jak wskazuje tytuł, podstawowym założeniem konferencji było podkreślenie roli żołnierzy i obywateli polskich w wojennych zmaganiach toczonych nie tylko z nazistowskimi Niemcami, lecz także z ZSRS; zarówno na ziemiach polskich, jak i poza dawnymi granicami II Rzeczypospolitej. Za bardzo istotny cel uznano ukazanie represji wobec członków Armii Krajowej ze strony Sowieców i instalowanej przez nich komunistycznej „ludowej” władzy. Przyjęta w ten sposób polska optyka badawcza sprawiła, że większość prelegentów tworzyli naukowcy znad Wisły – jednak z istotnymi wyjątkami. Zarazem sytuacja epidemiologiczna spowodowała, że nie wszyscy zapowiedziani uczestnicy mogli osobiście zjawić się w Paryżu, wszyscy jednak nadesłali referaty, które zostały odczytane podczas obrad. Wystąpienia prezentowano po polsku i po francusku, z zapewnionym tłumaczeniem symultanicznym.

Otwarcie spotkania – oprócz zwyczajowego powitania ze strony gospodarzy – składało się z m.in. z krótkiego przemówienia szefa wydziału konsularnego Ambasady RP w Paryżu Andrzeja Szydło, reprezentującego ambasadora Tomasa Młynarskiego, a także wystąpienia dr. Karola Polejowskiego, wiceprezesa IPN. Struktura merytoryczna dwudniowej konferencji została oparta na trzech częściach tematycznych: „Rok 1939 we Francji i w Polsce”, „Działalność Polaków na terenie Francji i Wielkiej Brytanii w latach 1939–1945” oraz „Polskie Państwo Podziemne a ZSRR i ich polscy współwinowajcy” (co może w wersji polskiej brzmieć nieco sztucznie).

Pierwsza część miała charakter międzynarodowy. Otworzył ją francuski pułkownik dr Frédéric Guelton, w bardzo ciekawy sposób omawiający oko-

liczności i uwarunkowania, które na początku września 1939 r. doprowadziły Francję do „dziwnej wojny”¹. Frédéric Dessberg, reprezentujący m.in. słynną akademię wojskową St-Cyr, opisał z kolei tworzenie polskiego kontyngentu we Francji od jesieni 1939 r. z ciekawymi odniesieniami do 1917 r. i powstania „Błękitnej Armii”². Niejako w kontrapunkcie do wystąpienia płk. Gueltona prof. Marek Kornat z Polskiej Akademii Nauk w syntetyczny sposób omówił trudne relacje francusko-polskie w 1939 r. W równie całościowy sposób dr Paweł Kosiński (IPN) postarał się scharakteryzować funkcjonowanie Armii Polskiej we Francji do wiosny 1940 r. Za to referat dr hab. Wojciecha Mazura (reprezentującego Uniwersytet Jagielloński) skupił się na bardziej szczegółowej i nieco wcześniejszej, ale równie interesującej kwestii zakupów sprzętu wojskowego przez polskie wojsko w 1939 r.

Drugą część obrad otworzyło wystąpienie prof. Marka Ney-Krawicza z PAN, analizujące powstanie i funkcjonowanie Komendy Głównej ZWZ we Francji. Jedyńy przedstawiciel środowiska badaczy emigracyjnych – dr hab. Andrzej Suchcitz z Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie – przesłał za to tekst poświęcony ewakuacji polskich oddziałów z Francji w maju 1940 r. i tworzeniu struktur konspiracyjnych na zajętych przez Niemców ziemiach francuskich. W podobnym kontekście prof. Waldemar Grabowski z IPN (odpowiedzialny za merytoryczne przygotowanie konferencji) przedstawił stosunkowo mało znany, a bardzo ciekawy wątek działalności polskiego MSW we Francji i łączności między Paryżem a Londynem w latach 1941–1945.

Część trzecia rozpoczęła się od wystąpienia prof. Patryka Pleskota z IPN i Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prelegent w ogólny sposób przybliżył fenomen Polskiego Państwa Podziemnego i Armii Krajowej, omawiając też wątek „Testamentu Polski Walczącej”³. Dwa kolejne referaty skupiły się jeszcze bardziej na wątkach komunistycznych i sowieckich: dr Paweł Libera (IPN) poruszył intrygujący temat działań sowieckich służb specjalnych wobec AK, a dr Przemysław Gasztold (IPN) – analizował działania „ludowych” służb polskich wobec żołnierzy Armii Krajowej. Tę część – i całą konferencję – zwieńczyło fascynujące i poruszające, osobiste świadectwo C. Pierre’a Zaleskiego (*vel* Kazimierza Piotra Zaleskiego), dyrektora Biblioteki Polskiej i prezesa Towarzystwa Historyczno-Literackiego, a zarazem żołnierza ZWZ / AK, a później więźnia i ofiarę represji ze strony komunistów sowieckich i polskich⁴.

¹ Por. klasyczną pozycję na ten temat: H. Michel, *La drôle de guerre*, Paris 1971.

² Zob. K. Kaczmarek, W.J. Muszyński, R. Sierchuła, *Generał Józef Haller 1873–1960*, Warszawa 2017.

³ Zob. M. Gałęzowski, *Testament Polski Walczącej. Ostatnie przesłanie Polskiego Państwa Podziemnego*, Warszawa 2015.

⁴ Zob. C.P. Zaleski, G. Maincent, *Itinéraire franco-polonais. D’une enfance heureuse à une jeunesse combattante: 1928–1946*, Paris 2010.

W podsumowaniu obrad obaj współorganizatorzy – reprezentowani przez dr. Polejowskiego, C.P. Zaleskiego oraz jego zastępcę, prof. Macieja Foryckiego – wyrazili chęć i potrzebę kontynuowania tego typu spotkań. Czy należy to uznać wyłącznie za kurtuazję? Niekoniecznie. Warto zwrócić uwagę, że mimo obostrzeń pandemicznych i niesprzyjającej pogody sala obrad była wypełniona słuchaczami: przede wszystkim przedstawicielami emigracji polskiej z Paryża (i okolic), wyraźnie spragnionymi polskich tematów i dyskusji. To jednak nie wszystko. Z powodu lokalizacji i dwujęzyczności całe przedsięwzięcie wolno uznać za udaną próbę promowania – przynajmniej w ograniczonym stopniu – polskiego wkładu w II wojnę światową i polskiej perspektywy postrzegania lat 1939–1945 na arenie międzynarodowej.

Wszyscy uczestnicy konferencji zgodzili się, że w przyszłości, w ramach kontynuowania projektu zainicjowanego w listopadzie 2021 r., należałoby w jeszcze większym stopniu wciągnąć do współpracy środowiska francuskie: naukowe, a może i medialne. Postulat ten wypada uznać za jak najbardziej trafny.